

סיפורים על-אודות משפט וגבריות

AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014); BONNIE MANN, SOVEREIGN MASCULINITY: GENDER LESSONS FROM THE WAR ON TERROR (2014)

מאת שולמית אלמוג

פתח־דבר

- א. AMERICAN GUY – על גברים ועל אחרים
ב. בחיפוש אחר גבריות – מהקֶפֶר אל המשפט
ג. הבניה של גבריות ריבונית
סוף־דבר: אל תיגע באטיקוס פינג'

פתח־דבר

אילו יסודות מחברים בין ספרות, משפט וגבריות? האם ניתן לאתר קישורים מהותיים בין השלושה? את העיון בשאלות מורכבות אלה אפתח בהתבוננות קצרה על גיבור בדיוני מפורסם – עורך־הדין אטיקוס פינג', גיבור ספרה של נל הרפר לי אל תיגע בזמיר.¹ פינג', אזרח עיירה קטנה באלבמה שטופת הגזענות של שנת 1935, מתייצב כנגד הנורמות החברתיות והלך־הרוח של קהילתו כולה להגנתו של צעיר שחור שהואשם באונס נערה לבנה.² לנרטיב הספרותי העוצמתי חבר עיבוד קולנועי מוצלח, שזימן לשחקן גרגורי פק את תפקיד חייו. דמותו הבריונית של עורך־הדין האמיץ והנחוש, המתפקד לא רק כמגדלור ערכי ומשפטי אלא גם כאב יחידני רגיש ומסור, מזוהה זה עשרות שנים בדמיונו של הציבור האמריקני עם מודל מוביל של גבריות נאורה, רגישה וליברלית, הקשור באופן הדוק לעיסוק בעריכת־דין.³ על רקע זה טבעי למצוא מאמר המנתח את דמותו של פינג' באסופה AMERICAN GUY:

* פרופסור מן המניין, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה.

1 Harper Lee, *To Kill a Mockingbird* (New York, Harper Perennial 2006). הספר תורגם לעברית לראשונה בשנת 1964 – הרפר לי אל תגע בזמיר (צבי ארד מתרגם, 1964). בשנת 2015 יצא לאור תרגום חדש – הרפר לי אל תיגע בזמיר (מיכל אלפון מתרגמת, 2015).

2 אביה של נל הרפר לי, ששימש השראה לדמותו הבריונית של אטיקוס פינג', היה עורך־דין ומחוקק. ראו: Shuan Sim, *Harper Lee Biography: Key Facts to Know About the Author*, INTERNATIONAL BUSINESS TIMES (Feb. 3, 2015), available at <http://www.ibtimes.com/harper-lee-biography-key-facts-know-about-author-1804044>.

3 כך, מסקר שערך המכון האמריקני לקולנוע עולה כי אטיקוס פינג' הוא הגיבור הקולנועי האהוב ביותר בארצות־הברית. ראו: *AFI's 100 Greatest Heroes & Villains*, <http://www.afi.com/100years/handv.aspx>. יש הרואים בפינג' דמות המסמלת את האב המושלם והאדם

מאמר, פרי-עטו של ריצ'רד מקאדמס (McAdams), עוסק בניתוח סממני הגבריות בדמותו של פינץ'. לגישת המחבר, פינץ' נעדר סממני גבריות בסיסיים המקובלים בקהילתו ובתקופתו – הוא אינו עוסק בדיג, אינו שותה, אינו מעשן, ואינו להוט אחר משחקי פוקר או פעילות ספורטיבית. את שעות הפנאי הוא מעדיף לבלות בקריאה, ולא בחברת גברים אחרים. הוא מפגין עדינות וחמלה, ונמנע מענישה גופנית של ילדיו.⁴ בסביבת הנורמות הגבריות המקובלות בדרום האמריקני של אותה עת, דמותו מייצגת חלופה של גבריות מעודנת ורגישה יותר. לדעת מקאדמס, פינץ' ניחן גם ביכולת שגברים לרוב נעדרים אותה – לערוך שימוש קוגניטיבי ואסטרטגי באמפתיה לזולת.⁵ עם זאת, מטעים מקאדמס, אין לטעות ולתפוס את פינץ' כלא-גברי. כאשר יש צורך בכך, פינץ' יודע "to man up" (ביטוי טעון שעוד אדרש אליו בהמשך), בין בהתגייסותו לצורך ירייה מדויקת ונחושה בכלב שוטה ובין בהירתמותו למשימה משפטית אמיצה.⁶ על-פי קריאה זו, ברומן של הרפר לי נערכת הבניה מחדש של גבריות, הממירה מחויבות גברית דרומית לערכיה של הקונפדרציה המובסת ולהגנה על כבודן המדומיין של נשים לבנות מפני האיום השחור במחויבות חדשה וגברית לא פחות לדחיית תפיסות גזעניות שבמרכזן עליונות לבנה ולהגנה על תפיסה שוויונית של שלטון החוק.

דמותו הטעונה של פינץ', שאליה אשוב גם בסיכום הדברים, לוכדת כמה מן השאלות המרכזיות ששני הספרים שאליהם תתייחס רשימה זו עוסקים בה. הנה כמה מהן: מהי "גבריות"? אילו נרטיבים מרכזיים נקשרים אליה? באילו דרכים הספרות מבנה את תפיסות הגבריות המקובלות בחברה מסוימת ומשפיעה עליהן? איך המשפט מתייחס לקונפליקט בין תפיסות גבריות מתחרות שקהילות שונות באותה חברה אוחזות בהן? האם הוא מתקף תפיסות מסוימות של גבריות ומחליש אחרות? האם המשפט עצמו נתפס כגברי? אילו קשרים קיימים בין תפיסות של גבריות לבין תפיסות של לאומיות וריבונות? רשימה זו תעסוק במענים מכיוונים שונים לתהיות הללו, העולים משני חיבורים המתמקדים בקשרים שבין גבריות, משפט וספרות: הספר AMERICAN GUY בעריכת לבמור ונוסבאום; וספרה של בוני

המושלם בספרות האמריקנית כולה. Eric Schnurer, *Et Tu, Atticus?*, U.S. NEWS & WORLD REPORT (July 16, 2015), <http://www.usnews.com/opinion/blogs/eric-schnurer/2015/07/16/atticus-finchs-racist-turn-in-go-set-a-watchman-has-a-silver-lining>. עדות למעמדו המיוחד של הספר מהווים הפרטים ואותות ההוקרה שבהם זכתה הרפר לי – פרס פוליצר והמדליה הנשיאותית לחופש.

Richard H. McAdams, *Empathy and Masculinity in Harper Lee's To Kill a Mockingbird*, 4 *in AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE* 239, 241 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014).

על-פי פרשנותו של מקאדמס, פינץ' מנצל יכולת זו לצורך תפקודו המשפטי. בזכות האמפתיה שלו, פינץ' מבין באופן מלא ומדויק את מצוקתה של המתלוננת ואת הצורך שלה לשקר בדבר האונס, ואפילו חומל עליה, ועם זאת הוא אינו מהסס לעשות שימוש בהבנה זו לצורך הצגתה כשקרנית במסגרת הגנתו על הנאשם. ראו שם, בעמ' 250.

שם, בעמ' 241 ו-248.

מאן (Mann) SOVEREIGN MASCULINITY: GENDER LESSONS FROM THE WAR ON TERROR – (להלן: SOVEREIGN MASCULINITY). הספר AMERICAN GUY מאגד מאמרים מאת כותבים שונים, ומטרתו להתעמק בממשק שבין גבריות, משפט וספרות. המחברות והמחברים מציעים ניתוח של הקשר בין משפט לגבריות, בין היתר באמצעות בחינת יצירות ספרות מוכרות. הספר השני – SOVEREIGN MASCULINITY – בוחן אף הוא ייצוגים ספרותיים, ובודק כיצד אלה מסייעים בהבניית מושג הגבריות בחייה של אומה.

א. AMERICAN GUY – על גברים ועל אחרים

לשיח החוקר את משמעות הגבריות מצטרפים ב־AMERICAN GUY העורכים לבמור ונוסבאום והמחברים והמחברות של שאר מאמרי הספר – חלקם שופטות ושופטים, וחלקם חוקרות וחוקרים מן האקדמיה. לספר שני חלקים: הראשון, שכותרתו "American Guys", מוקדש לגבריות אמריקנית הנתפסת כמיינסטרים, כמשויכת לזרם חברתי מרכזי; והשני, שכותרתו "Outsiders", מתייחס לגבריות "אחרת" – כזו של היהודים, האפרו-אמריקנים וההומוסקסואלים. באמצעות התבוננות על יצירות ספרותיות, משורטטים בקובץ מודלים שונים ומגוונים של יישומי גבריות, ביניהם איש המערב הפרוע הממעט במילים ובוחר להרחיק את עצמו מהחברה ולחיות בסֶפֶר;⁷ עורך־הדין היהודי שכל עולמו הוא המילה והטיעון;⁸ איש העסקים הפזיז והיהיר הנסוג למבטחי אחוזתו לאחר שהוא זורע נזק;⁹ והאזרח השחור הזונח את הנרטיב הגזעי בהגיעו לצמרת השלטון.¹⁰

התוצאה היא קובץ מעורר סקרנות ובעל חשיבות. החשיבות נובעת, בראש ובראשונה, מעצם העיסוק הממוקד בגבריות. בעיסוק כזה גלום אתגור של תפיסה שעל-פיה גבריות מייצגת נורמה של אנושיות כללית בעוד נשיות מייצגת אחרות וחריגה מנורמה. תפיסה כזו, בין שהיא גלויה וניתנת לאיתור בקלות ובין שהיא סמויה ומשתמעת, טרם חלפה מן העולם. היא ממשיכה לעמוד ברקעה של תופעת אי-השוויון המגדרי, אשר טרם נוצחה, גם בעידן שבו נורמות משפטיות הולכות ומתרבות מיועדות למאבק בה. עיון המסיט את המבט ואת התודעה מאחרותה, מחריגותה או מייחודה של הנשיות, באמצעות העמדה מפורשת

7 מודל דומה עולה ממאמרו של השופט הווארד מץ: A. Howard Matz, *Struggles with Manhood*: מץ: *in Angle of Repose*, in AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE 133, 137, 139 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014)

8 מודל כזה משרטט מאמרה של מרתה נוסבאום: Martha C. Nussbaum, *Jewish Men, Jewish Lawyers: Roth's "Eli, the Fanatic" and the Question of Jewish Masculinity in American Law*, in AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE 165, 165–167 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014).

9 כמתואר במאמרה של רובין וסט: Robin L. West, *Gatsby and Tort*, in AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE 86, 90–91 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014).

10 כהצגתה של גלנדה קרפיו במאמרה: Glenda R. Carpio, *Glimpses of a Man: Barack Obama's Autobiographical Reflections*, in AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE 284, 285–287 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014)

ומשתמעת של גבריות ונשיות כשתי תופעות הראויות לעניין ולעיון מחקרי באותה מידה ובאותם כלים, מאפשר פריצה של מערכי התיאור והחשיבה השגורים בשדה המגדר.¹¹ אתגור התפיסה של גבריות כאנושיות ושל נשיות כאחרות משתמע גם מההצמדה הנערכת ב־AMERICAN GUY של הדיון בגבריות לפרדיגמת המשפט והספרות. פיתוח טיעונים מפרספקטיבה פמיניסטית הוא אחד מאפיקי השיח המסורתיים והפוריים בתחום המשפט והספרות. האסכולה הפמיניסטית הרבתה לעסוק בעיון ביצירות ספרות או בטקסטים שיפוטיים ומשפטיים החושף אי־שוויון מגדרי, הדרה או הפליה של נשים וכן נקודות מוצא מינניות (סקסיסטיות), גליות או סמויות, הגלומים בדוקטרינות ובפרקטיקות משפטיות.¹² עתה מצטרפת לשיח שלישייה חדשה – משפט, ספרות וגבריות. כצעד ראשון מגדירים לבמור ונוסבאום את הגבריות כתוצאה ישירה של ציפייה חברתית לקיומה של חלוקה מגדרית חדה בין גברים לנשים. הצעד הבא הוא פנייה אל המשפט והספרות כדיציפלינה אשר מאירה – ולעיתים קרובות גם מבקרת – את פועלן המורכב של נורמות חברתיות ואת תפקיד המשפט ככלי המעודד ומתחזק אותן.¹³

תמות אחדות המקשרות בין גבריות לבין משפט וספרות מאוזכרות בקובץ. אחת מהן היא המתח המפורסם – אשר זכה כידוע בשפע של ייצוגים ספרותיים וקולנועיים, בעיקר באמצעות סוגת המערבונים – בין המתחם נטול החוק ("המערב הפרוע") כמייצג אינדיווידואליזם גברי מחוספס ועוצמתי אל מול שלטון החוק והסדר החברתי שהוא משרת, המבקשים לרסנו

11 ספר נוסף שהתמה המרכזית שלו תומכת בתפיסה כזו הוא חיבורה של ג'ניפר טרוויס, היוצא נגד התפיסה המקובלת שעל־פיה ייחוס רגש לגברים ביצירות ספרות גורע מגבריותם, וטוען כי הרומן הריאליסטי במאה התשע־עשרה ובתחילת המאה העשרים מעניק כוח ומעמד הגמוני לגילויים של כאב ומצוקה גבריים. כך, למשל, טרוויס מנתחת את אישיותו של אחד מגיבורי הספר *A LOST LADY*, מאת הסופרת וילה קתר (Willa Cather), אשר בעבורו נקודת ההשקפה עם המשפט (הליך גירושים המחייב הכרעה בסכסוך בין הצדדים בבית־המשפט) מאפשרת מתן ביטוי לרגש גברי. ראו: JENNIFER TRAVIS, *WOUNDED HEARTS: MASCULINITY, LAW, AND LITERATURE* (2005) 79–80. גם בספרם של לבמור ונוסבאום בולטת מגמה של סימון גישות ופגיעות כגבריות. כך במיוחד במאמריהם של מקאדמס, בראון והלפרין: McAdams, Janice Rogers Brown, *No Balm in Gilead*, in *AMERICAN GUY*: 250'4, בעמ' 4, 5. (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014); David M. Halperin, *What Is Gay Male Femininity*, in *AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE* 202, 205, 211 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014).

12 לקשרים האמיצים שבין משפט לתיאוריה פמיניסטית ראו שולמית אלמוג *משפט וספרות* 129 (2000) (להלן: *אלמוג משפט וספרות*); 10 *FEMINIST CRITICISM AND SOCIAL CHANGE: SEX, CLASS AND RACE IN LITERATURE AND CULTURE* (Judith Newton & Deborah Rosenfelt eds., 2013); MELANIE WILLIAMS, *EMPTY JUSTICE: ONE HUNDRED YEARS OF LAW LITERATURE AND PHILOSOPHY* (2013); *ROUTLEDGE LIBRARY EDITIONS: WOMEN, FEMINISM AND LITERATURE* (Isobel Armstrong ed., 2013).

13 Saul Levmore & Martha C. Nussbaum, *Introduction: The American Guy in Law and Literature*, in *AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE* 1, 4 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014).

ולהעמיד לו גבולות. מתוך דמותו של הפרש הבודד (lone rider), שאת ייצוגה האיכוני מרבים לקשר לשחקן ג'ון ויין, צץ ועלה בתרבות האמריקנית מודל הגבריות העירונית הקשוחה, המספקת הגנה על החיים, הרכוש והכבוד גם כאשר שלטון החוק מהסס או כושל מלספק פתרון – מודל שיש הרואים את השחקן והבמאי קלינט איסטווד בסרטיו המוקדמים, בגלמו את דמות השוטר או הבלש האורבני, כנציגו המובהק.¹⁴

תמה נוספת המאוזכרת בדברי המבוא היא האופן שבו הספרות חותרת תחת השימוש המשפטי הרווח בגבריות ובמאפייניה כאמת-מידה משפטית ואנושית כללית, באמצעות דוקטרינות ומבני-לשון כגון "האדם הסביר" (reasonable man) "אדם ממוצע" (average man) ו"ביתו של האדם הוא מבצרו" (the home as one's castle).¹⁵ שיח המשפט והספרות חושף ומבקר את הדומיננטיות של המבט הגברי בתחומי המשפט השונים, ואת האופן שבו עקרונות בסיסיים רבים בתחומי המשפט השונים מבטאים הטיה מגדרית והגנה על הגמוניה פטריארכלית. דוגמה בולטת המאוזכרת במבוא – שרבות כבר נכתב בעניינה בשדה המשפט והספרות – היא הגנת הקנטור במשפט הפלילי, אשר למרות ניסוחה עיוור-המגדר משקפת, כנטען, תפיסה של גבריות סבירה ואינטרס גברי.¹⁶

הדיון בתמות אלה נערך באופן מסורתי בשדות השיח והחקר הפמיניסטיים. מיקומו ומיצובו מחדש, תחת כותרת של "גבריות, משפט וספרות", מהווה אמירה שיש לה ערך מעבר לערעור המגולם בה על משוואת הגבריות כאנושיות נורמטיבית והנשיות כאחרות. היא מקדמת פיתוח אפיקי שיח חדשים ומרחיבי-יריעה בנוגע לגבריות. דיון כזה עשוי, למשל, לפתח הבנה בקרב החברה בכללותה ואצל הגברים בפרט בדבר האופן שבו תפיסות מסוימות של גבריות עשויות לא רק לפגוע בשוויון המגדרי, אלא גם לחסום ילדים, נערים וגברים הלכודים לא בטובתם בקלישאות מגדריות מעיקות וחוסמות אופקים.¹⁷ שיח כזה

14 שם, בעמ' 1 ו-3. לפירוט קצר וממצה של התפתחות גוף היצירה של איסטווד לאורך השנים, לצד אזכור מעניין של האופן שבו הוא משקף "את צדה האפל של הסגידה לגבריות, למקצוענות ולאלמות, השולטת בהווה האמריקאית ומעצבת את גיבוריה", ראו אורי קליין "קלינט איסטווד ממשיך לטווח באתוס של הגבריות האמריקאית" הארץ – גלריה 23.1.2015 www.haaretz.co.il/gallery/cinema/movie-reviews/premium-1.2543718

15 Levmore & Nussbaum, לעיל ה"ש 13, בעמ' 3. בריאיון עימה מסבירה נוסבאום כיצד קונספציות משפטיות אלה קשורות לתפיסה של גבריות: Becky B. Gillespie, *New Levmore: and Nussbaum Book Explores Masculinity in Law and Literature*, THE UNIVERSITY OF CHICAGO – THE LAW SCHOOL (Oct. 2, 2014), available at <http://www.law.uchicago.edu/news/new-levmore-and-nussbaum-book-explores-masculinity-law-and-literature>

16 ראו בהקשר זה שולמית אלמוג *משפט וקולנוע* פרק 3 (2012) (להלן: אלמוג *משפט וקולנוע*). בהקשר זה ראו גם את מאמרה של וסט, הכותבת על דיני הנזיקין כמשקפים אינטרס גברי: West, לעיל ה"ש 9, בעמ' 113.

17 Levmore & Nussbaum, לעיל ה"ש 13, בעמ' 2. השוו גם לנטען בסרטה הדוקומנטרי של ג'ניפר סיבל – *The Mask You Live In* (2015). על חשיבותו של מיקוד המבט בגבריות מבחינתם של גברים כותב גבריאל בוקובזה, הטוען כי הם חווים ערעור מבלבל של זהותם בעת שבה מסמני הגבריות המסורתיים איבדו חלק מתוקפם אולם מסמנים חדשים טרם קיבלו תוקף מלא. על רקע זה, דיון מעמיק בטיבה ובתכניה של הגבריות החדשה הוא חיוני לגברים, כקבוצה וכיחידים,

מפנה זרקור לעבר מודלים של גבריות מופנמת, מהורהרת ומתבודדת או גבריות אמפתית וחומלת כדגמים חלופיים וראויים לא פחות ממודל הגבריות המוחצנת והכוחנית יותר.¹⁸ נוסף על כך, הספר מספק חלון הצצה נדיר למדי לתוך התודעה השיפוטית ואל האופן שבו שופטות ושופטים תופסים את המעשה השיפוטי. כך, השופט הווארד מץ (Matz) כותב על סוג של גבריות הנדרש משופטים (וכנראה גם משופטות).¹⁹ ואילו השופט הרווי וילקינסון (Wilkinson) מתאר בהקשר זה את מודל הגבר הבודד (the solitary man). הוא מזהה בו ניכור, אך גם ממדים של הרואיות שנפשו השיפוטית עורגת אליה, ובתוך כך מאזכר את שבחי הברידות שמגלמת דעת המיעוט.²⁰

נוסף על כך, סוג המבט העולה מהקובץ AMERICAN GUY – מבט המפרק זהויות מגדריות מונוליתיות לכאורה לזהויות־משנה שונות באופיין – נוטל משהו מעוקצו של האישום במהותנות, המרחף באופן רצוף מעל לשדה השיח הפמיניסטי בפרט ומעל לשיח המגדר בכלל.²¹ האסופה, במקובץ, מקדמת תפיסה שעל־פיה המרחב המורכב של הזהויות המגדריות מאוכלס בסוגי נשים ובסוגי גברים מגוונים, ולא במודל "נשי" מול מודל "גברי", והעיסוק במגדר יכול וצריך להכיל את הגיוון הזה, ולדון בה־בעת הן בנשים כמגדר ובגברים כמגדר, והן בהבדלים בין קבוצות שונות של נשים וקבוצות שונות של גברים, מבלי לאבד מתוקפו. AMERICAN GUY, אם כן, הוא קובץ המייצר אמירה בעלת משמעות בשדה המשפט והתרבות בכלל, ובשדה המשפט והספרות בפרט. עם זאת, ההבטחה הכלולה בתיאור הספר על־גבי כריכתו האחורית, שעל־פיה מאמרי הקובץ "reinvigorate the law-and-literature movement by bringing a range of methodological and disciplinary perspectives to bear

- בעידן המודרני. ראו גבריאל בוקובזה "הגבריות החדשה מחפשת כיוון" הארץ – סוף שבוע
www.haaretz.co.il/magazine/the-edge/premium-1.2102834 21.8.2013
- 18 כך, השופטת בראון כותבת על גבריות מופנמת ומהורהרת כפי שהיא מגולמת בדמותו של גיבור הספר GILEAD מאת מרילין רובינסון (Marilynne Robinson) – ראו Brown, לעיל ה"ש 11, בעמ' 58 ו'61; ומקארמס כותב על גבריות אמפתית כפי שהיא מופיעה בספר אל תיגע בזמיר – ראו McAdams, לעיל ה"ש 4, בעמ' 241. לעומתם, דגלס ביירד כותב על גיבור ספרותי בשם קופרווד, המייצג מודל של גבריות קשוחה המפגינה כוחנות באמצעות עושר ושליטה: Douglas G. Baird, *American Stoic, in AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE* 43, 45–46 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014)
- 19 השופט מץ מפתח את דיונו דרך עיון בספר: WALLACE STEGNER, *ANGLE OF REPOSE* (1971). בניתוחו הוא מאתר סממני גבריות בבית־המשפט – הן מצד הנאשמים והן מצד השופטים. התפרצות של עבריינים בעת הדיון מתפרשת בעיניו כהחצנה של עמדת כוח המתריסה נגד סמכותו של בית־המשפט, ולעומתה הוא מציב את הנדרש מהשופטים: הימנעות מהפגנת אגרסיביות גברית המתבטאת בצעקות ובאימים, ולעומת זאת הפגנת שליטה עצמית החיונית להנהלתו התקינה של הדיון. ראו Matz, לעיל ה"ש 7, בעמ' 143.
- 20 J. Harvie Wilkinson, *Solitary Man in American Literature and Law, in AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE* 31, 39 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014)
- 21 לדיון בשאלת המהותנות, ולטענה העולה כלפי החשיבה הפמיניסטית בהקשר המהותני, ראו "מהותנות (אסנציאליזם)" אנציקלופדיה של הרעיונות 568 (דוד גורביץ' ודן ערב עורכים, 2012).

on the complex interactions of masculinity with both law and literature – ultimately shedding light on all three תוכנה או אגד תוכנות המשותפים לרוב המאמרים, ואשר יש בכוחם לקשור בין הגבריות, המשפט והספרות בצורה משכנעת והדוקה דייה, או להנהיר באופן עמוק כיצד שיח המשפט והספרות עשוי להעלות תרומה חדשה ומהותית לשיח הגבריות המתפתח. תוכנה מאתגרת כזו, שבמרכזה ביקורת חברתית נוקבת בדבר האופן שבו ריבונות לאומית מבוססת על תפיסה מכוננת של גבריות, ואשר נתמכת בייצוגים ספרותיים וקולנועיים, מוצעת בחיבור השני שרשימה זו עוסקת בו – ספרה של מאן, שבו אעסוק בהמשך. בטרם אפרט, אדון בקצרה בכמה הצעות הקשורות להגדרת הגבריות ולהתוויית השיח הקשור אליה.

ב. בחיפוש אחר גבריות – מהספר אל המשפט

מהי אם כן אותה גבריות הנחקרת באסופה AMERICAN GUY? הגדרה מילונית מקובלת – של-על-פיה גבריות היא: "1. Of or relating to men or boys; male; 2. Characterized by or possessing qualities traditionally attributed to men" – מותירה שדה רחב של תהיות, אשר חוקרות וחוקרים רבים נדרשו לו. תפיסה ששורשיה במדעי החברה מציעה את ההגדרה הבאה:

"Positivist Social science, whose ethos emphasizes finding the facts, yields a simple definition of masculinity: what men actually are. This definition... describe[s] the pattern of men's lives in a given culture and, whatever it is, call the pattern masculinity."²³

על-פי רוברט קונל (Connell), החלקיות העולה מתפיסה כזו מודגמת באמצעות הטעמת הזיקה ההכרחית בין תפיסת הגבריות לבין תפיסה של נשיות: "A culture which does not"

Masculinity, THE FREE DICTIONARY BY FARLEX, <http://www.thefreedictionary.com/masculinity> (last visited July 10, 2016). הגדרה נוספת למושג מצויה במילון אוקספורד: OXFORD DICTIONARY AND THESAURUS OF CURRENT ENGLISH 251 (Sara Hawker & Chris Cowley eds., 2004): "of, like, or traditionally considered suitable for men; of the grammatical form suitable for men" מעניינת סמיכותו הפונטית של המושג "a masked person, a masquerade or masked ball; a form of courtly spectacle in vogue in the 16th and 17th centuries, in which masked performers danced and acted, developing into a form of drama with scenery and music" (מתוך: CHAMBERS CONCISE DICTIONARY 638 (George Davidson et al. eds., 1992). אפשר שהקרה בין מושג הגבריות לבין מושג המסכה מהדהדת את היות הגבריות מבנה חברתי – מעין מסכה שהפרט רואה את עצמו מחויב לעטותה על עצמו במטרה לשדר תואמנות (קונפורמיות) לציפיות המגדריות של החברה. מסר כזה עולה מסרטה הדוקומנטרי של Siebel, לעיל ה"ש 17, המתאר כיצד ציפיות חברתיות מְבִנִים, הנבנות כבר בבתי-הספר, מעצבות דגם של גבריות אמריקנית אלימה ואפילו רצחנית בהמשך.

R.W. CONNELL, *MASCULINITIES* 69 (2nd ed. 2005). קונל היא אישה טרנסקסואלית אשר השלימה את השינוי הגופני מאוחר בחייה, ואחרי פרסום המהדורה השנייה של *MASCULINITIES*, משנת 2005, החלה לפרסם עם השם הפרטי Raewyn.

treat women and men as bearers of polarized character types, at least in principle, does not have a concept of masculinity in the sense of modern European/American culture.²⁴ ברוח דומה מפרטים ג'ון ארנולד (Arnold) ושון בריידי (Brady) כיצד התפתחה תפיסת הגבריות לאורך ההיסטוריה – מאתונה ההלניסטית, שבה רקע גיאוגרפי או אתני "נכון" היה רכיב מרכזי בתפיסת הגבריות, ועד לאנגליה בתחילת העידן המודרני, שבה הרכיב המרכזי של הגבריות היה השכלה והיגיון – ובכך מוסיפים הקשר היסטורי-תרבותי לדיון.²⁵ כך עושה גם ריווין קונל (Connell) באמצעות ההצעה להתמקד לא במאפייני אישיות של גברים ספציפיים, אלא בתהליכים ובהשפעות חברתיות שמכוחם נשים וגברים מנהלים את חייהם בחברה ובזמן מסוימים: "גבריות", במידה שמונח זה הוא ברהגדרה, היא... הפרקטיקות שעל ידן תופסים גברים ונשים את מקומותיהם ברקמה המגדרית, והחותרם שמטביעות פרקטיקות אלה על ההתנסות הגופנית, האישיות והתרבות.²⁶ ריצ'רד קוליר (Collier) מוסיף עוד מימד, דרך תפיסה משפטית-ליברלית המכוונת את המבט לעבר תרבות המערב: "masculinity, as a marker of social identity... has been produced... and sustained by discourses of sexuality and gender interwoven and rooted within

²⁷ "the dualistic configurations that pervade liberal legal thought

AMERICAN GUY אינו מתכתב עם עושר השיח הנוגע בהגדרות הגבריות ובטיבה, אשר רק מקצתו אוזכר כאן. במבוא העורכים מסתפקים בהגדרת הגבריות כ-"eminently social", וכנגזרת מציפייה חברתית לחלוקה מגדרית ברורה, הנאכפת באופן רצוף, גם על-ידי המשפט.²⁸ התבנית הראשונית העולה מהספר, כנרמז מצלילית הרוכב הבודד שעל כריכתו, היא של גבריות קשוחה ומתבודדת, הממוקמת מחוץ לחוק ונמשכת אל אזורי הספר. לצידה מוצבת תבנית לגבריות רכה יותר, האוחזת ברטוריקה נחושה במקום בכלי-נשק.²⁹ בקבוצה זו (אשר אטיקוס פינג' הוא הייצוג האיקוני שלה) נמצאים, בין היתר, עורכי-הדין, שגבריותם נמדדת לא בכוח הפיזי, אלא ביכולת לעשות שימוש מיטבי במשפט.

24 שם, בעמ' 68. את מימד הלעומתיות המתחייב מהגדרת גבריות מחדד ארתור פלינגן: Arthur

Flannigan-Saint-Aubin, *The Male Body and Literary Metaphors for Masculinity*, in THEORIZING MASCULINITIES 239, 241, 245 (Harry Brod & Michael Kaufman eds., 1994):

"Because masculinity, within this perspective, is other than or different from femininity (the source), it develops oppositionally to nature... for the little boy, masculinity is experienced as constant insecurity in the face of the threat of feminine absorption..."

25 ראו: Jennifer Jordan, 'To Make a Man Without Reason': Examining Manhood and

Manliness in Early Modern England, in WHAT IS MASCULINITY? 245, 246–247 (John H. Arnold & Sean Brady eds., 2011); Henrik Berg, *Masculinities in Early Hellenistic Athens*, in WHAT IS MASCULINITY? 97, 109–110 (John H. Arnold & Sean Brady eds., 2011).

26 ריווין קונל גבריות 92 (עורד וולקשטיין מתרגם, דני קפלן עורך מדעי, 2009).

27 Richard Collier, *Masculinities, Law, and Personal Life: Towards a New Framework for Understanding Men, Law, and Gender*, 33 HARV. J.L. & GENDER 431, 434 (2010)

28 Levmore & Nussbaum, לעיל ה"ש 13, בעמ' 9–10.

29 שם, בעמ' 12.

מהמבוא ומחלק מהמאמרים ניתן לחלץ אומנם עמדות כלליות, כגון אהדה משתמעת לגבריות רפלקסיבית ורגישה,³⁰ וכן הכרה בנטל שהדרישה לעמוד בנורמות גבריות מקובלות – כגון הציפייה "to man up" – מעמיסה על גברים.³¹ עם זאת, הספר כמכלול מתכתב עם האייוונים המקובלים של ייצוג הגבריות בתרבות המערב, ונסמך לרוב על תפיסה של ניגוד מובן וברור בין גבריות לנשיות, אשר אינה זוכה בהתייחסות ביקורתית.³² הספר אינו בוחן את משמעותה של ההפרדה המגדרית החדה כיום, בעידן שבו שיה על-אודות נזילות מינית וערעורים מסוגים שונים על הגבולות המסורתיים בין גבריות לנשיות מתחילים להתבלט, ותביעות לדון במשמעות החברתית והמשפטית של תופעות כטרנסג'נדריות, gender-blending³³ ו-gender outlaws צוברות תנופה. לכמור ונוסכאום מאזכרים בקצרה הצלחה "טרנסג'נדרית" (המירכאות במקור) בהשגת הכרה מגדרית, אולם מתמקדים במוצקותה של ההפרדה הבינרית בין המגדר הנשי לזה הגברי, שהיא מצב הדברים הרגיל, לראייתם, גם בעידן של שוויון מגדרי לכאורי.³⁵ כעולה מכך, הספר אינו מפתח דיון המתכתב עם השדה העשיר והמרוכב של שיח הגבריות הקיים, שמצויות בו גישות אידיאולוגיות ונקודות מוצא

30 כך, לדוגמה, מאמרו של מקאדמס נוטה לגישה כזו – McAdams, לעיל ה"ש 4, בעמ' 251.
 31 ברוח זו מתאר וורנר יצירות ספרות שמהן עולה התחמקות מהדרישה to man up, באמצעות דמויות של גברים הבוחרים במנוסה אל היס, אל הנהר, אל הקרב ואל אתרים אחרים המזמנים אפיק למילוט מהציוויליזציה וממפגש בין נשים לגברים, המוביל בסופו של דבר לחתונה ולאחריות. על-פי קריאה זו, תכונת הגבריות אינה קיימת מלכתחילה אצל גברים, אלא מגלמת קריאה חברתית לפיתוח מעלה כלשהי היאה לגבר, כגון אומץ, כוח, נטילת סיכונים, דאגה לדרכי העתיד, הגינות וכדומה. Michael Warner, *Manning Up, in AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE* 147, 147–151 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014)

32 מאמרו של הלפרין הוא היחיד שמתקרב לנושא הפירוק הבינרי שבין נשים לגברים, בין היתר על-ידי התייחסות לנשיות ההומוסקסואלית כזהות פרוקסי: זהות שאולה מנשים. בתוך כך ההגדרות הגבריות והנשיות המסורתיות מיטשטשות. Halperin, לעיל ה"ש 11, בעמ' 206.
 33 בהקשר זה כותבת הולי ג'בור כי לא כל הפרטים בחברה גדלים לאורה של בררת-המחדל שבמסגרתה ילדות נהפכות לנשים וילדים נהפכים לגברים: "Gender blending people can be distinguished on the basis of several characteristics... Their gender role patterns incorporate elements which come from both the standard masculine gender role and HOLLY DEVOR, *GENDER BLENDING: CONFRONTING THE STANDARD FEMININE GENDER ROLE*" .THE LIMITS OF DUALITY viii (1989)

34 המונח gender outlaws (פורעי חוק מגדריים) מתייחס לפרטים אשר מערערים על ההפרדה הבינרית הברורה ביחס למגדר, מתנגדים להגדרות הקונוונציונליות של גבר ואישה, ומפירים את הנורמות המקובלות באמצעות ערכוב יסודות של נשיות וגבריות. ראו: Richard Ekins & Dave King, *Blending Genders: An Introduction, in BLENDING GENDERS: SOCIAL ASPECTS OF CROSS-DRESSING AND SEX-CHANGING* 1, 2 (Richard Ekins & Dave King eds., 1996)

35 Levmore & Nussbaum, לעיל ה"ש 13, בעמ' 10: "One might think that in this era of gender equality, the binary division would long since have disappeared. One sign of its continued force, however, is the recent success of 'transgender' people in winning recognition for their gender identities"

מגוונות ולעיתים סותרות. אפשר שהדבר נובע ממיקוד המבט בגבריות אמריקנית – עניין שאתייחס אליו כעת.

ההבטחה שעולה משם הספר, ואשר ממומשת במלואה על-ידי כל המשתתפות והמשתתפים בו, היא מיקוד המבט בגבר האמריקני – ה"American Guy", כפי שהוא מכונה בכותרת. המבוא כולל הקבלה (משעשעת אך אנכרוניסטית-משהו) בין מודל הגבר האמריקני הקשוח אך הלוקה בכישוריו החברתיים לבין המודל האנגלי, המשווה במשתמע למעמד פריווילגי, של גבר המצטיין בציד כמנהג חברתי בשעות היום ומפגין שנינות וקסם אישי ביושבו אל שולחן ארוחת הערב. מעבר לכך, הספר מתמסר לפניה השונים והמגוונים של הגבריות האמריקנית. כך חלקו הראשון, שמאמרו מתמקדים בגבריות ה"רגילה", וכך גם חלקו השני, הבוחן את הזרות הגברית והחריגות הגברית בהקשר האמריקני. עם זאת, נראה שגם קהל קוראים ישראלי, אירופי או אסיאתי לא יחוש שהגברים שהספר מתאר – הרגילים או האחרים, על ערכיהם האמיתיים או המדומיינים – זרים לו לחלוטין. לא אעסוק כאן בשאלה, המעניינת כשלעצמה, באיזו מידה אימפריאליזם תרבותי אמריקני מעצב מושגי גבריות בחברות אחרות, ואתמקד בכחינת כמה היבטים הנוגעים בטיב הגבריות האמריקנית העולה מהספר.

על רקע מגוון מופעי הגבריות האמריקנית שהספר פורש, לרוב בנימה אוהדת, מתבלט דיונו הביקורתי של מייקל וורנר בדבר הקשרים שבין התפיסה העכשווית של גבריות אמריקנית לבין הדרישה החברתית "to man up".³⁶ משמעותו של הביטוי "manning up" (שאפשר כי מקבילו בעברית הוא "להיות גבר") היא עמידה בציפיות שהחברה מפנה לגברים: "to do the things a man is traditionally expected to do, such as taking responsibility for the consequences of one's actions, displaying bravery or toughness in the face of adversity, providing for one's family, etc."³⁷ וורנר חושף את פועלה הדכאני של הדרישה to man up, ובמיוחד את האופן שבו היא מקדמת "performances of manning up" שמקשרים בין גבריות לבין אלימות ובריונות, בעיקר כלפי אוכלוסיית להט"ב או כלפי נשים. הציפייה ל-"manning up" מקדמת דינמיקה המבחינה בין ילדים לגברים, בין גברים לגברים ובין נשים לגברים. מכוחה הגברים ה"גבריים" נתפסים כבעלי איכויות עודפות לא רק לעומת נשים וילדים, אלא גם לעומת גברים אחרים בעלי גבריות פחותה. התוצאה היא שגבר ייתפס כגברי רק על רקע השוואתו לגבר אחר, גברי פחות.³⁸ דיונו של וורנר מספק רמז חשוב להבנת האופן שבו פרוטוטיפ של גבריות הפועל במישור הפרטי נהפך לבעל השפעה על עיצוב תפיסת-עולם ומיתוס לאומיים.³⁹ על-פי ניתוחו, בעקבות

36 Warner, לעיל ה"ש 31, בעמ' 148.

37 *man up*, WIKTIONARY, available at https://en.wiktionary.org/wiki/man_up (last visited July 10, 2016).

38 Warner, לעיל ה"ש 31, בעמ' 148-149.

39 ראו בהקשר זה את ההתייחסות לדרישה המופנית לגברים to man up בכלוג של אומן ההיפופ גואנטה – *Guante, 10 Responses to the Phrase "Man Up" (spoken-word), A LOVE SONG, A DEATH RATTLE, A BATTLE CRY* (Feb. 7, 2012), <http://www.guante.info/2012/02/10-responses-to-phrase-man-up-spoken.html> – המפרט עשר תשובות אפשריות שניתן להפנות למי שמעלים דרישה זו. מכל התשובות עולה התקוממות נגד הציפייה החברתית המגולמת בביטוי, והכרה בקשר שבין תפיסת הגבריות המגולמת בביטוי זה לבין מדיניות החוץ האמריקנית. ראו,

אירועי 11 בספטמבר הפכה תרבות ההמונים את הביטוי *manning up* לקלישאה המבטאת ציפייה לנטיילת אחריות מכל סוג, במיוחד באמצעות התגייסות לצבא.⁴⁰ משמעות המושג *manning up* נהפכת אם כן למיזוג של שתי ציפיות – ציפייה המופנית כלפי גברים יחידים לנהוג כגברים, וציפייה מהאומה האמריקנית לנהוג כמצופה מגבר ולתת תוקף ומשמעות מלאים לריבונותה ולאחריותה כלפי אזרחיה. רעיון זה מפותח בהרחבה בספרה של מאן, שאליו אתייחס עתה.

ג. הבניה של גבריות ריבונית

ספרה של מאן *SOVEREIGN MASCULINITY* בוחן אף הוא את מושג הגבריות האמריקנית מבעד לעדשות של משפט וספרות ושל משפט וקולנוע.⁴¹ על-פי מאן, אומות מעדיפות לדמיין את עצמן כגבריות, ולהמשיג את ריבונותן במונחים הקשורים לתפיסות של גבריות.⁴² מכאן מתחורר החיבור ההדוק בין ריבונות לאומית לבין ריבונות גברית.⁴³ ברוח דומה לטענה העולה גם מרבים ממאמרי *AMERICAN GUY*, מאן מראה כיצד ייצוגים מסוימים של גבריות שוכים בעוצמה ולאורך זמן את דמיונה של חברה, ומעצבים את האופן שבו היא מְבנה מסלולים מגדריים.

מתוך מגוון הייצוגים התרבותיים שמאן מנתחת אתייחס לשניים, אשר משקפים באופן דומה, למרות הפער הכרונולוגי ביניהם, את האופן שבו דימויים חזותיים ונרטיביים מכוננים תפיסות שליטות של גבריות בדמיון האמריקני, ומחלחלים לעבר שדה הפעולה המשפטי. הראשון הוא הספר הידוע *TARZAN OF THE APES*, מאת אדגר רייס בורוז (Burroughs), שעובד

למשל: "7. How many boys have to kill themselves before this country acknowledges the problem? How many women have to be assaulted? How many trans people have to be murdered? We teach boys how to wear the skin of a man, but we also teach them how to raise that skin like a flag and draw blood for it"

40 וורנר מציין כי למרות מה שהוא מכנה "the language of manliness", ובאופן אירוני, נתיב פעולה של *manning up* באמצעות התגייסות לצבא פתוח גם לפני נשים – Warner, לעיל ה"ש 31, בעמ' 148. למתח שבין חיילות נשית לבין תפיסות של גבריות מתייחסת גם מאן, בספרה שיידון בהמשך. מאן טוענת כי חיילות בצבא האמריקני מרחיקות את עצמן מאפיוני נשיות, ושואפות לסגל לעצמן מאפייני גבריות מובהקים ככל האפשר. אפיון דומה זיהתה אורנה ששון-לוי גם בהקשר ישראלי. ראו אורנה ששון-לוי זהויות במדים: גבריות ונשיות בצבא הישראלי Saul, 185-186 (2006). על זיהוי הגבריות עם שירות צבאי ולחימה כותב גם לכמור. ראו: Saul Levmore, *Snitching, Whistleblowing, and "Barn Burning": Loyalty in Law, Literature, and Sports, in AMERICAN GUY: MASCULINITY IN AMERICAN LAW AND LITERATURE* 213, 220 (Saul Levmore & Martha C. Nussbaum eds., 2014).

41 לראייתי, זרם המשפט והספרות כולל בתוכו גם את הייצוגים הקולנועיים, המהווים יצרני נרטיבים מרכזיים במאה הקודמת ובזו הנוכחית. במובן זה, משפט וקולנוע הוא במידה רבה צאצא של תחום המשפט והספרות. שולמית אלמוג משפט וספרות בעידן דיגיטלי 136 (2007) (להלן: אלמוג משפט וספרות בעידן דיגיטלי).

42 *SOVEREIGN MASCULINITY*, בעמ' 3.

43 שם, בעמ' 9.

לסדרת סרטים מצליחה.⁴⁴ דמותו של טרזן – אשר נהפכה בן-לילה לאייקון של גבריות הנוכח עד היום בתרבות בכלל ובתרבות האמריקנית בפרט – משלבת עליונות גזעית לבנה שירש טרזן מהוריו האנגלו-סקסים עם עוצמות שסיגל לעצמו מהטבע הפראי של הג'ונגל.⁴⁵ התוצאה היא היברידיה שהפכה את טרזן למודל של גבריות אטרקטיבית ובלתי-מנוצחת.⁴⁶ מאן עורכת הקבלה בין מודל גבריות זה לבין מודל הגבריות האמריקנית החדשה, אשר יוצג – באותה תקופה היסטורית עצמה שבה יצא לאור ספרו של בורוז – על-ידי הנשיא האמריקני תאודור רוזוולט.⁴⁷ רוזוולט הפליג בשבחי האופן שבו חושלה גבריות אמריקנית ייחודית באמצעות התמודדות האומה, ששורשיה אירופיים, עם כיבוש המערב הפרוע. במילותיו: "There was little that was soft or outwardly attractive in their character,"⁴⁸ זהו נרטיב ההיתוך הפלאי שמיזג פטריטיזם ועליונות לבנה, שהשתכללה דרך מאבק בילידים פראים לכלל גבריות לאומית שרוזוולט עצמו קידם וניסה לייצג באישיותו ובמעשיו.⁴⁹ מאן חושפת בניתוחה כי דחף המוכיל לאלימות רצחנית הוא מרכיב בסיסי במודל זה. טרזן קוטל לא רק את חיות הג'ונגל, אלא גם – וללא היסוס – גברים אפריקנים.⁵⁰ רכיב נוסף של "הגבריות הטרזנית" הוא דחף מיני בלתי-מרוסן, התלוי על בלימה בטרם ייהפך למעשה אלים. כאשר ג'יין נחטפת על-ידי קוף, טרזן הורג אותו, ולאחר-מכן נושא בכוח את ג'יין אל הג'ונגל, בעוד היא מנסה להיאבק בו.⁵¹ מאן מזהה בייצוג זה גבריות אשר מובנית, בדומה למודל הרוזוולטיאני, כהיברידיה: כשילוב – הנתפס כמנצח – של עליונות תרבותית ואינטלקטואלית של המערב המתורבת עם הכוח הברוטלי של הפרא הפרימיטיבי. כאשר שני יסודות אלה מתנגשים, הכוחנות גוברת.⁵² שאלות בדבר קווי דמיון אפשריים בין תפיסת גבריות מעין זו לבין מיתוס תרבותי-חברתי (המחושק במשפט המדינה) המאדיר את הזכות לאחוז בנשק – עולות מעצמן.⁵³ עולות גם תהיות על קשרים אפשריים בין תפיסת גבריות כזו לבין ריבוי המקרים שבהם פרשנויות אישיות לתפיסת ה-*manning up* מיתרגמות למסקנה המחרדה והטרגית שעל-פיה שימוש בנשק לצורך הרג הוא האמצעי המתבקש לצורך יישוב עלבונות, סכסוכים ומצוקות.

-
- .EDGAR R. BURROUGHS, *TARZAN OF THE APES* (New York: Penguin, 1990) 44
 GAIL BEDERMAN, *MANLINESS AND CIVILIZATION: A CULTURAL HISTORY OF GENDER AND RACE* 45
 .IN THE UNITED STATES, 1880–1917, 221 (1995)
 .SOVEREIGN MASCULINITY, בעמ' 64. 46
 רוזוולט כיהן כנשיא בשנים 1901–1909. "טרזן" התפרסם לראשונה בשנת 1912. 47
 BEDERMAN, לעיל ה"ש 45, בעמ' 180–181. 48
 .SOVEREIGN MASCULINITY, בעמ' 3. 49
 שם, בעמ' 3. 50
 שם, בעמ' 64–65. 51
 BEDERMAN, לעיל ה"ש 45, בעמ' 232. 52
 לעיון בסוגיית הקשרים שבין תפיסות של גבריות לבין תפיסות בדבר הזכות לשאת נשק 53
 ראו: Angela Stroud, *Good Guys With Guns: Hegemonic Masculinity and Concealed Handguns*, 26 *GENDER & Soc'y* 216 (2012)

גלגול נוסף של מודל הגבריות הלאומית האמריקנית מאתרת מאן בסרט האמריקני **מטען הכאב** (The Hurt Locker), בכימויה של קתרין ביגלו (Bigelow),⁵⁴ שעלילתו עוסקת בקורותיהם של חיילים אמריקנים המוצבים בעיראק. הגיבור המרכזי, ויליאם ג'יימס, הוא קאובוי דרומי הלהוט אחר לחימה ונטילת סיכונים בשדה-הקרב. שמה של הדמות זהה לשם הפילוסוף הנחשב לאבי הפרגמטיזם. דמותו של ג'יימס בסרט מייצגת לכאורה היפוך של רעיון הפרגמטיזם בצורתו הפשטנית, שכן בזמן מלחמה הוא אינו חושב על תוצאות מעשיו, אלא מובל על-ידי הרחף הלא-רציונלי לנטילת סיכונים. על-פי מאן, דמות זו מייצגת מעבר מזיהוי מסורתי של גבריות עם היגיון ותבונה לעבר דגם חדש שהיא מכנה "גבריות ריבונית". דגם גבריות עכשווי זה מבטא את האופן שבו ארצות-הברית, כאומה, מדמינת את ריבונותה ונרתמת לפרקטיקות הנגזרות מכך.⁵⁵ מאן מתארת את ארצות-הברית כאומה המצייתת רק לכללים שלה עצמה, ומתירה לעצמה לנהוג כפי שהיא רואה לנכון. ריבון, על-פי תפיסה זו, הוא מי שמייצר בעצמו את צלם סמכותו ומאשרר אותו על-ידי פעולותיו.⁵⁶ כך, וריאציית ה-"manning up" הלאומית, המבטאת רעיון של ריבונות אמריקנית, היא התגייסות – כאשר הנסיבות מחייבות זאת – לעיצוב חקיקת-חירום "גברית", הבאה לידי ביטוי בהשעיית המשפט. הריבונות יוצרת לעצמה היתר להריגה מהמשטר הנורמטיבי הרגיל, וכך היא ממקמת את עצמה מעל לשלטון החוק, וזאת בשם מה שנתפס כחובתה למען טובת הכלל. לשיטתה של מאן, בחברה האמריקנית "גבריות" ו"נשיות" הנוחיים בהקשרים של בוש, אלימות והשפלה משפיעים על עיצוב הפרקטיקות של האומה האמריקנית כולה, ובין היתר על הבניית דרכי המלחמה בטרור ועל השגת לגיטימציה ציבורית נרחבת לאותן דרכים. לצורך כך נעשה שימוש אינטנסיבי בנרטיבים ובדימויים חזותיים שמשרתים את רעיון הגבריות הריבונית-הלאומית ואשר משפיעים בעוצמה על תודעת הפרט: "[The images] and stories that circulate wildly in service to our quest for national manhood get

57. "their claws into the very identity structures of individual persons" כך פועל, בין היתר, נרטיב הגיוס לצבא כמשקף פנטזיה של ריבונות גברית – תמה העולה כאמור גם במאמרו של וורנר בספר AMERICAN GUY. בדומה לוורנר, גם מאן עומדת

54 The Hurt Locker (2008). מאן דנה בקצרה בעובדה שביגלו היא האישה הראשונה אייפסע שזכתה באוסקר בקטגוריית הבמאי הטוב ביותר. היה מי שציין, היא כותבת, שביגלו זכתה בפרס על הצטיינותה בעיצוב דמותו הקולנועית של זכר האלפא. ייצוג מזוקק לתמה של גבריות צבאית ניתן לראות בסרטו האחרון של קלינט איסטווד **צלף אמריקאי** (Clint Eastwood, American Sniper) (2014), המתבסס על סיפורו האמיתי של צלף בצבא ארצות-הברית אשר חיסל 160 גברים, נשים וילדים – אורי קליין "האירו את המסך" הארץ – גלדיה 1, 2, 16.12.2015.

55 SOVEREIGN MASCULINITY, בעמ' 3.

56 תפיסה זו מתכתבת בצורה מעניינת עם ההגדרה השמיטיאנית של הריבונות, שלפיה "ריבון הוא מי שמכריע על מצב החירום" (קרל שמיט תיאולוגיה פוליטית 25 (רן הכהן מתרגם, 2005)), אך נושא זה מצוי מעבר לתחום העניין של מאמר זה. לדיון בתפיסתה של מאן בנוגע לריבונות האמריקנית ראו: Bat-Ami Bar On, *Review on Bonnie Mann Sovereign Masculinity*, HYPATIA REVIEWS ONLINE (2015), available at <http://hypatiaphilosophy.org/HRO/reviews/content/218>.

57 SOVEREIGN MASCULINITY, בעמ' 11.

על איכותו המתעתעת ואף המסוכנת של נרטיב זה של גבריות אולטימטיבית.⁵⁸ בעוד שתעשיית הקולנוע והצופים הגיבו בהתלהבות על הסרט *מטען הכאב* ועל דמותו הקולנועית של ויליאם ג'יימס, חיילים ששירתו בעיראק סברו כי מדובר בפנטזיה הוליוודית החוטאת למציאות המלחמה, וכי בקרב ממשי חייל שינהג בדומה לג'יימס חסר הזוהרות ואהב הסיכון יביא לידי הרג חבריו ליחידה.⁵⁹ מאן מדגימה אם כן כיצד הנרטיב הקולנועי מקדם תמונה מסולפת של המציאות, המאדירה גבריות צבאית ומגייסת תמיכה ציבורית למהלכי לחימה. היא ממקמת את הדברים בהקשר הרחב יותר – של נרטיבים לאומיים מגדריים באופיים של השפלה ונקמה, אשר רווחו בדמיון הלאומי האמריקני לאחר פיגועי ה-11 בספטמבר. התקפות הטרור על מרכז הסחר העולמי ועל הפנטגון נחוו כאקט של השפלה, כעין סירוס או אונס של הגבריות האמריקנית.⁶⁰ בניסוחה של מאן: "The destruction of the towers came to stand in for the violent destruction of the American phallus, their collapse for an embarrassing detumescence".⁶¹ על-פי ניתוח זה, תפיסת-עומק של מגדר, אשר מוכנות ומוזנות באמצעות דימויים ונרטיבים תרבותיים, עומדות ברקע של תוכנית-החירום למלחמה בטרור שהוביל ממשל בוש, אשר הומשגה כ-"manning up" וכהחייאה חיונית ומתבקשת של דימוי ה-"cowboy masculinity" של שנות החמישים.⁶²

מעריך דימויים זה קשור באופן ישיר לתפיסת המשפט ולתפיסת מקומו של המשפט בתקופה המוגדרת כזמן חירום. בארצות-הברית שלאחר פיגועי ה-11 בספטמבר הכשיר דימוי הגבריות המושפלת – אשר אזרה את חלציה ונהפכה לגבריות ריבונית-לאומית – משטר של מלחמה בטרור, שכלל מתן הכשר משפטי לעינויים, לחיסולים ממוקדים ולמחנה המעצר גואנטנמו.⁶³ הביקורת שמאן פורשת חושפת שניות שבמסגרתה ארצות-הברית, בעודה תופסת את עצמה כחופשייה מתבניות מגדריות מיושנות וכמחויבת לתפיסת-עולם שווינית וליברלית, ממשיכה לעשות שימוש אינטנסיבי בדימויי מגדר מסורתיים, המשפיעים בצורה ישירה על התנהלותה, על ערכיה ועל משפטה.⁶⁴ מאן כותבת בהקשר זה:

"It is extremely important... to ask how it is that profoundly traditional notions of manhood... manage to get such a grip on individual lives, and on the nation, in the era of and the geographic home of gender plasticity gender play. The western nations imagine themselves to be bastion of tolerance when it comes to gender. How is it that such... old-

58 שם, בעמ' 8 ו-11.

59 שם, בעמ' 56 ו-60.

60 מאן מצטטת בהקשר זה את סוזן פלודי, שכתבה על החשש החברתי כי "the nation and its men had gone soft". ראו: SUSAN FALUDI, *THE TERROR DREAM: FEAR AND FANTASY IN POST-9/11*. AMERICA 8 (2007).

61 SOVEREIGN MASCULINITY, בעמ' 4.

62 ראו גם: Ann Ferguson, *Cowboy Masculinity, Globalization and the US War on Terror*, CENTER FOR GLOBAL JUSTICE (Nov. 4, 2011), available at <http://www.justiciaglobal.mx/2011/11/04/cowboy-masculinity-globalization-and-the-us-war-on-terror/>.

63 SOVEREIGN MASCULINITY, בעמ' 208-209.

64 שם, בעמ' 9.

fashioned gender commitments exist alongside our convictions of our
liberality...?"⁶⁵

השאלה שמאן מנסחת רלוונטית כמוכן לפענוח תבניות התנהלותן של אומות בכלל בשעת מלחמה או בכל עת המכונה "שעת חירום", ולא רק של האומה האמריקנית. מטבע הדברים עולה בראשנו המצב הישראלי, ומזדקרות שאלות בדבר הזיקות בין דימויי הגבריות הרווחים בארצנו לבין התנהלותה הבטחונית של אומתנו וצבאה. גם בישראל קושרה מרכזיותו של הצבא לסימון של חיילות כמייצגת גבריות נורמטיבית וראויה לשבח.⁶⁶ מדינת-ישראל, התופסת את עצמה כמצויה למן הקמתה בקרב הישרדות רצוף, ממקמת את ההוויה והחויה הצבאיות במרכז הזירה התרבותית והחברתית. במסגרת זו מתבלטת במיוחד דמות הלוחם, המייצגת גבריות ערכית וראויה לכל שבח.

במקומו המרכזי של הצבא במציאות הישראלית מרבה לטפל הקולנוע הישראלי, המייצג ברגישות וכדייקנות את המקום המיוחד שהחילים נמצאים בו ואת מעמדם יוצא-הדופן בחברה.⁶⁷ מניתוח מבעד לעדשות של משפט וספרות ושל משפט וקולנוע עולה כי תפיסת הגבריות הישראלית הצבאית שונה מזו האמריקנית. גם AMERICAN GUY וגם SOVEREIGN MASCULINITY משרטטים מודל אמריקני של גבריות ריבונית שהביטוי המרכזי שלה בעידן המאבק בטרור הוא ההיענות לאתגר ה־"manning up" והתגייסות לצבא. המתגייסים-המתנדבים נתפסים כמעין אבות, שנטלו על עצמם את האחריות הבוגרת להגנת האומה, ואשר יעמדו במשימה בעזרת כישורים של גבריות בוטחת, נחושה ובשלה. החיילים הישראליים, לעומת זאת, נתפסים בראש ובראשונה כבניה האהובים של החברה כולה, כילדים של כולנו. במחקר קודם העליתי השערה כי התמה של העדר משפט או לפחות הצנעתו, המשותפת לכל סרטי הצבא הישראליים, קשורה באופן הדוק לתפיסה זו של החיילים כילדים. החברה הישראלית שולחת אל הצבא חיילים-ילדים במטרה שיגנו על החברה כולה, ותופסת את עצמה – גם אם אין בכוחה להגן עליהם מאימות הקרב – כמחויבת להגן עליהם מפני פגיעתו הרעה של המשפט בנסיבות שבהן יש חשש שפעולותיהם יתפרשו כנושאות אחריות משפטית. במילים אחרות, אותם חיילים-ילדים, אשר נדרשים לסכן את חייהם, זכאים לפטור משתמע מכפיפות למשפט. במקביל, וריאציית הגבריות המצופה מהם שמה דגש בערכים של רעות לנשק, מסירות והקרבה, שהם ערכי-על שהמשפט נסוג מפניהם. כך, גם כאשר מדובר בסרטים רדיקליים לכאורה, שהביקורת ייחסה להם חתירה תחת תמות מסורתיות של ביטחון ואחוות לוחמים, נותר המשפט בחוץ.⁶⁸

כעולה מכך, גבריות בכלל, וגבריות צבאית המשמשת את המדינה לצורך ביסוס סמכות וריבונות בפרט, עשויות ללוש צורות שונות. הדברים עולים בקנה אחד עם התיאור של קונל

65 שם.

66 ששון-לוי, לעיל ה"ש 40, בעמ' 156-157. ישראל דומה בכך לרוב החברות האחרות, שגם בהן צבא הוא האתר המזוהה ביותר עם גבריות. ראו: David H.J. Morgan, *Theater of War – Combat, the Military, and Masculinities*, in *THEORIZING MASCULINITIES* 165, 165 (Harry Brod & Michael Kaufman eds., 1994).

67 לפירוט ראו אלמוג משפט וקולנוע, לעיל ה"ש 16, פרק 2.

68 שם, בעמ' 85-86.

דבר התקיימותם המקבילה של וריאציות גבריות מגוונות ונזילות, אשר כל חברה בוחרת בכל תקופה להאדיר אחת מהן בעוד האחרות נדחקות לשוליים, בהתאם לצרכים המשתנים של ההגמוניה.⁶⁹ על רקע זה, גם מערכות היחסים בין תפיסות הגבריות השונות לבין המשפט הן דינמיות ומשתנות. הספרות, היודעת לתת ביטוי לכל דקות בתודעה האישית והחברתית, משקפת היטב את הדינמיות הזו. דוגמה מרתקת, שבה אחתום את הדברים, היא התפתחות דמותו של אטיקוס פינץ' בימים אלה, בעקבות פרסום ספרה השני של הרפר לי – *Go Set a Watchman* (אשר ייקרא להלן בעברית: **ניצב כל הלילות**).⁷⁰

סוף-דבר: אל תיגע באטיקוס פינץ'

כזכור, זה עשורים נתפס אטיקוס פינץ' כמייצג האולטימטיבי של גבריות אמריקנית אחראית, נאורה וליברלית, הקשורה בליבתה למחויבות למשפט ולשלטון החוק. במאמרו בספר *American Guy*, המפרט בשבחי הגבריות של עורך-הדין פינץ', מאזכר מקאדמס בקצרה – תוך דחיית הנחרצת – עמדות פרשניות שניסו לסדוק את דמותו האידיאלית של פינץ', ולהציגו, למשל, כגבר דרומי אשר אינו מצליח להתנער כליל מנורמות הגזענות הקהילתיות או אינו מחויב באופן עמוק מספיק למאבק בהן.⁷¹ יצירתה החדשה-הישנה של הרפר לי, שראתה אור חמישים וחמש שנה לאחר ספרה הראשון ושנה לאחר צאתה לאור של אסופת המאמרים הנסקרת כאן, מאירה באור חדש את הדיון, ולמרבח העניין מספקת תחמושת דווקא לאותן עמדות שהתייחסו בחשדנות למעלתו המוסרית של פינץ'.

העלילה בספר החדש מתרחשת כשני עשורים לאחר עלילת הספר **אל תיגע בזמיר**. ג'ין ולואיז (המכונה "סקאוט"), בתו של אטיקוס פינץ', עתה אישה צעירה ודעתנית הגרה בניו-יורק, מגיעה לחופשה בעיירת הולדתה מייקום (Maycomb). במהלך ביקורה היא מזדעזעת לגלות שאביה הנערץ חבר במועצה לבנה המזכירה בנטייתיה את הקו-קלוקס-קלן, ומאמין כי שחורים לא הגיעו עדיין לבשלות שמאפשרת להעניק להם זכות הצבעה. את הדברים הבאים הוא משמיע לאוזניה הנדהמות של בתו: "have you ever considered that you can't have a set of backward people living among people advanced in one kind of civilization and have a social Arcadia?"⁷² פינץ' גם מבקר את פסיקותיו של בית-המשפט העליון בעניין שוויון גזעי, בשל התעלמותם של השופטים והמשל מערכי הדרום המוסרתיים:

69 Connell, לעיל ה"ש 23, בעמ' 131-133.

70 Harper Lee, *Go Set a Watchman* (להלן: Lee, Watchman). שמו של הספר לקוח מספר ישעיהו כא 6: "לֹךְ הַעֲמֵד הַמְצִפָּה". מאותו פרק אף נלקח הביטוי **ניצב כל הלילות**, המשמש כשם הספר בתרגומו העברי – הרפר לי **ניצב כל הלילות** (מיכל אלפון מתרגמת, 2016). ראו אריאנה מלמד וגילי איזיקוביץ "ספר ההמשך של 'אל תיגע בזמיר' הפך בן לילה לסנסציה ספרותית. הסופרת, הרפר לי, ממשיכה להיות תעלומה" **הארץ** – כללי 14.8.2015. www.haaretz.co.il/premium-1.2706014.

71 McAdams, לעיל ה"ש 4, בעמ' 251. לביקורות על דמותו של אטיקוס פינץ' ראו: Monroe H. Freedman, *Atticus Finch – Right and Wrong*, 45 ALB. L. REV. 473, 473-482 (1994); Steven Lubet, *Reconstructing Atticus Finch*, 97 MICH. L. REV. 1339-1977 (1999).

72 Lee, Watchman, לעיל ה"ש 70, בעמ' 242.

Jefferson believed full citizenship was a privilege to be earned by each man, that it⁷³ was not something given lightly nor to be taken lightly. A man couldn't vote simply "because he was a man, in Jefferson's eyes. He had to be a responsible man הדוד ג'ק, אחיו של פינץ' ודמות מרכזית בספר החדש, עושה כמיטב יכולתו כדי להפיס את דעתה הנזעמת של אחייניתו, ובין היתר מסביר לה כי גישתו של אביה לא השתנתה, וכי תמיד עמדה ביסודה תפיסת משפט אחידה וקוהרנטית: "The law is what he lives by." He'll do his best to prevent someone from beating up somebody else, then he'll turn around and try to stop no less than the federal government – just like you, child. You turned and tackled no less than your own tin god – but remember this, he'll always⁷⁴ "do it by the letter and by the spirit of the law. That's the way he lives" בסופו של דבר, לאחר שיחות ארוכות עם דודה, עם ארוסה ועם אביה, מתרצה ג'ין לואיז, ונוכח בה הבנה חדשה הן באשר למורכבותה של התודעה הדרומית הלבנה והן באשר למורכבות דמותו של פינץ', והספר מסתיים באשרור אהבתה העמוקה לאביה. הציבור האמריקני גילה עניין עצום בספר וזיכה אותו בהצלחה מסחרית, אך הגיב במחאה דמוית-אבל על המפנה שחל בדמותו של פינץ'. נשמעו קריאות שתקפו את ההחלטה של הוצאת William Heinemann לפרסם את הספר כנגועה בתאוות בצע ובניצול ציני של הרפר לי הישישה.⁷⁴ במקביל, הביקורות שהתפרסמו הביעו, רובן ככולן, אכזבה קשה מאיכותיו האומנותיות של הספר.⁷⁵ בעיניי, הספר, גם אם הוא רחוק מאיכותיותו החד-פעמיות של אל תיגע בזמיר, רחוק מלהוות כישלון אומנותי. הוא מעניין, מושך לקריאה ומאתגר חשיבה. הוא מצליח לשרטט תמונה חיה ואמינה של הוויית הדרום האמריקני בשנות החמישים של המאה שעברה, ושל כמה מהקונפליקטים האישיים והקולקטיביים שאפיינו אותה. אך ענייני כאן אינו דיון בעמדות השונות לגופן, אלא האופן שבו הדיון הביקורתי והתרבותי המסועף בספר החדש, כמו גם בדמותו המתפתחת של פינץ', מדהד את המורכבות הגלומה בהתחקות אחר טיב הקשרים בין גבריות, ספרות ומשפט, במיוחד בהקשר האמריקני. בעיניי, חלק מסוד ההימשכות האמריקנית לפינץ' היה האופן שבו הצליחה הדמות לגלם את הפרוטנציאל המושיע של המשפט. סיפור הגבורה המשפטי שפינץ' עומד במרכזו מובא בניצב כל הלילות בתמצית הלוכדת את העיקר:

"Atticus Finch rarely took a criminal case; he had no taste for criminal law. The only reason he took this one was because he knew his client

73 שם, בעמ' 268.

74 במועד פרסום הספר כבר לקתה לי בחירשות ובעיוורון חלקי, זכרונה כבר היה לקוי, והיא שכנה בבית-אבות סיעודי (עד למותה בתחילת 2016). לנוכח נסיבות אלה עלה חשד בנוגע לכשרותה המנטלית ולהסכמתה לפרסום הספר. ראו מלמד ואיזיקוביץ, לעיל ה"ש 70.

75 ראו את ביקורתה של הַתֶּר בירל, המסכמת נטייה כללית זו: "By now, a consensus has already formed among critics: Harper Lee's *Go Set A Watchman* is unsuccessful as a novel, its structure shoddy, its tone uneven and its voice strangely calibrated." Heather Birrell, *Go Set A Watchman by Harper Lee: Review*, THE STAR.COM (Jul. 18, 2015), available at <http://www.thestar.com/entertainment/books/2015/07/18/go-set-a-watchman-by-harper-lee-review.html>.

to be innocent of the charge, and he could not for the life of him let the black boy go to prison... Atticus took his career in his hands, made good use of a careless indictment, took his stand before a jury, and accomplished what was never before or afterwards done in Maycomb County: he won an acquittal for a colored boy on a rape charge."⁷⁶

הסיפור הזה נהפך לנרטיב משפטי ממשיג בתרבות האמריקנית;⁷⁷ הוא נתפס כממשיג את כוחה של מערכת המשפט האמריקנית לשמש תרופה יעילה לגזענות ולחוסר צדק, ואת יכולתו של עורך־דין הגון, שהוא גם גבר מרשים ובעל יושרה ועוצמה אישית, לפעול בהצלחה גם בתוך קהילה שטרם הפנימה נורמות של שוויון. פיניץ' סימל את היכולת המשפטית להושיע לא רק את היחיד מחשכת אי־הצדק, אלא גם את הקהילה כולה מחשכת הגזענות.⁷⁸ הספר החדש, באומץ לא־מבוטל, מפרק את הנרטיב הזה וחושף את המימד המלאכותי שעליו הושתת. הדור ג'ק, בעדינות אך בתוקף, מסביר לאחייניתו כי סיפור גבורתו של אביה שימש אותה כמעין קביים רעיוניים, שהפכו אותה לנכה רגשית, למחוסרת יכולת לפתח עמדה אישית המנותקת מהשלמות המוסרית שאותה ייחסה לאביה:

"You were an emotional cripple, leaning on him, getting the answers from him, assuming that your answers would always be his answers."⁷⁹

פרשנות מפקחת זו מספקת מפתח לא רק להעשרת דמותה הספרותית של ג'ין לואיז, אלא גם לפענוח סוד הקסם שדמותו של פיניץ' מהלכת עד עצם היום הזה על התודעה האמריקנית. על רקע מתחים גזעיים שמעולם לא התפוגגו כליל, הדמות הספרותית מציעה סם הרגעה ושיכוך מתחים, בדמות האשליה ששימוש נכון וצודק במשפט נושא עימו את הפתרון לשיכוך הקונפליקט והמתחים המאיימים להתפרץ מתוכו חדשות לבקרים. אם כן, גם אמריקה – ולא רק ג'ין לואיז – היא בכחינת נכה רגשית הנשענת זה עשורים על מה שמצטייר מניצב כל הלילות כקנה שאולי אינו רצוף, אבל בוודאי רופף. על רקע זה קל להבין את התגובות הביקורתיות הנזעמות שעורר הספר. לא קל לאבד משענת סמלית עוצמתית, שייצגה בדמיון הלאומי זיקוק של "integrity, humor and patience".⁸⁰

אולם בראייה רחבה יותר הצללת דמותו האידיאלית של פיניץ' אינה בהכרח אובדן. גלומה בה אפשרות של הבנה עשירה ומציאותית יותר הן של מורכבות הגבריות והן של תפיסת המשפט. ג'ין לואיז נאלצת להשלים עם הפגמים הקשים שהיא מאתרת בראיית־העולם ובתפיסת המשפט של אביה. אולם השלמה זו אינה בהכרח ויתור – לא על נרטיב הגבורה המשפטי אשר לרקעו התעצבה אישיותה, ולא על מערכת הערכים והיעדים האישית שלה.

76 Lee, Watchman, לעיל ה"ש 70, בעמ' 109.

77 להרחבה בעניין הגדרתו של "סיפור משפטי ממשיג" ראו אלמוג משפט וספרות בעידן דיגיטלי, לעיל ה"ש 41, בעמ' 79-101.

78 לתמת עורך־הדין כמושיע האומה בתרבות האמריקנית ראו יורם שחר "כשפאוסט לוקח עורך דין – על דפוסי זוגיות של תרבות ומשפט" דין ודברים ג 147, 158 (2007).

79 Lee, Watchman, לעיל ה"ש 70, בעמ' 265.

80 שם, בעמ' 114.

למעשה, אובדן קביים רגשיים שמספקת דמות מושלמת – אך מדומיינת – עשויה להוביל לעבר אחריות אישית מועצמת וקידום היכולת לביקורתיות ולפעולה עצמאית. מהלך ביקורתי מורכב, המתאפיין בשניות דומה, מייצרת גם פרדיגמת הספרות לצד המשפט, באופן המודגם, לקריאתי, הן ב-"AMERICAN GUY" והן ב-"SOVEREIGN MASCULINITY".⁸¹ באמצעות עיון במגוון של ייצוגים תרבותיים נחשפים כשלים ונקודות עיוורון בתפקודו של המשפט, וביניהם האופן שבו הוא מבנה, משמר ומתחזק תפיסות מגדר צרות וחוסמות אופקים של גברים ונשים. אולם הצעד הבא שפרדיגמת הספרות לצד משפט מובילה אליו הוא בניית הציפייה המתמדת, גם מהמשפט וגם מהחברה, לפרוץ את הגדרות הנושנות שמציבות סטריאוטיפים של גבריות ושל נשיות, ולהתקדם לעבר מציאות אשר מתוך הכלה של מורכבות ההוויה האנושית חותרת לשכלולה ולהגשמת ערכים של שוויון.

81 אלמוג משפט וספרות, לעיל ה"ש 12, בעמ' 23.

